

TRANSILVANIA

FÖIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNÜ.

Nrulü 6.

SIBIIÜ, 15 IUNIÜ 1892.

Anulü XXIII.

Nr. 115/1892.

Se aduce la cunoscină publică, că prin ordinulü seu dto 28 Martie a. c. Nr. 47954 ex. 1891, Înaltulü Ministeriü reg. u. de culte și instrucțiune publică a investitü scöla civilă de fete cu internatü, susținutä în Sibiiü de Aociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului românü, cu dreptulü de publicitate.

Sibiiu, 14 Maiü 1892.

Comitetulü Asociațiunei Transilvane :

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioanü Crișianü m p.,
secretarü II.

ANIVERSAREA 80. A DLUI GEORGIU BARIȚIU.

La 12/24 Maiü a. c. prestimatulü președinte alü Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românü, dlü *G. Barițiu*, a plinitü 80 anü ai vieții sale ; și este una din cele mai plăcute datorințe ale celor-*ce* conlucrä la edarea acestei foi, organulü Asociațiunei, ca și ei se facă parte din hora cea mare frățescă, ce o au întinsü fiilü românimei întru serbarea acestei țile.

La puțini muritorilü le este datü, a poté serba țiuva aniversarä 80, de cândü s'au aretatü pe scena vieții pämentesci. Dar și mai rarü este, ca cineva, fiä și după o viețä de 80 anü, se pötä areta atäte lucräri binefăcätöre, încätü rodurile lorü se-lü îndulcescă pre elü și pre mulți alții. În fine e de totü rarü, ca cineva prin luptele și suferințele și învingerile sale se-și pötä caștiga titlulü de iubire și stimă din partea unui

poporū întregū, precumū a fostū datū domnului *Georgiu Barițiu* a le poté vedé tóte acestea.

După o scurtă activitate profesorală în Blajū, sórtea vieții a dusū pre tinerulū literatū la Brașovū, unde încă din seculii trecuți Românii făcuseră progrese multū mai însemnate, decum putuseră face frații lorū din celelalte părți ale Transilvaniei și Ungariei. Curëndū se și vedū resărindū în Brașovū o scólă elementară mai desvoltată, la carea cetățenii români îlū chiămaseră și pre dēnsulū a conlucra; ear la anulū 1837 eată, spre mirarea lumei, o fóiă românăscă: *fóia Duminecei*, mai târđiu numită *fóia pentru minte, inimă și literatură*. În anii următori se desvoltă din acéstă foiță beletristică și o fóiă politică: „*Gazeta Transilvaniei*“ cea dintâiū fóiă politică românăscă dincóce de Carpați, ambe sub redacțiunea dluī *Georgiu Barițiu*. Cu câte greutăți, cu câte neajunsuri, cu câte impedimente a avutū se lupte zelosulū redactorū; cum a susținutū luptele anilorū celorū furtunoși 1848/9, cari l'au despoiatū nu numai de agonisita vieții și de libertatea personală, ci de repețite ori aū fostū se-ī ia însași vieța; cum a perduratū periodulū guvernului numitū absolutistū; cum a întimpinatū și a lucratū în era cea nouă numită constituțională, — tóte acestea aparținū istoriei patriei nóstre, de carea, încatū pentru poporulū românū, numele G. Barițiu e legatū în modū indisolubilū. Căci datorī suntemū a constata cu deosebire în aceste momente festive, că la tóte luptele poporulū nostru pentru drepturile sale soțiale, economice, culturale, naționale, și cu unū cuvētū pretutindenī, unde avea a se manifesta viețā românăscă, pre Georgiu Barițiu, părintele țiaristicei nóstre de aici, îlū aflāmū totdeauna în primele șiruri ale celorū-ce lucră la desceptarea, luminarea, prosperarea și fericirea poporulū nostru.

La întemeierea Asociațiunei transilvane, carea fericitulū marele metropolitū Andreiū, primulū ei președinte, din unū pium desiderium alū poporulū nostru o făcū realitate, Georgiū Barițiu a fostū unulū din primii conlucrători ai aceluia la rădicarea, arangiarea internă și folosirea acestui edificiu cul-

turală. Dânsul a fost primul ei secretar, și când dezvoltarea agendelor a reclamat un organ de publicitate, primul redactor al acestei foi. Cu diligență neobosită, cu erudițiune multiplică, cu tact neîntrecut, cu rezultate nepertite a condus redactarea acestei foi în curs de 20 ani, până când, după mărta neuitatului Timotei Cipariu, părintelui filologiei române științifice, încrederea poporului nostru îl chiamă la scaunul presidial al Asociațiunii. Ear scrierile distinsului scriitoriu, care din tinerețe pörtă condeiul, după cuvântul Psalmistului „ca trestia ce scrie degrabă“, întru luminarea poporului nostru, erau deja cunoscute și aprețuite în toate părțile româniei; și Academia română lucră în deplin acord cu opiniunea publică, când dela începutul seilor alese între primii seii membrii, — chiamare onorifică, ce o resplăti din an în an prin valorosele sale lucrări pe toate terețele vieții spirituale, cu deosebire însă al științelor filologice și istorice, cu de care ne-a surprins chiar și în anii din urmă.

Dar nu este scopul acestor șiruri, a întra în amenuntele acestui bogat material, carele este și va fi aprețuit de istoria literaturii române; ci am făcut o scurtă privire asupra activității venerabilului nestor al literațiilor nostri, spre a areta causele interne, care au produs o însuflețire atât de viuă pentru ziua de 12/24 Maiu a. c. Căci o participare atât de generală a poporului nostru român din toate părțile la o serbare de caracter familiar al unui fiu al seiu, la noi cesti de dincăce nu scim a se fi mai vedut.

Onoratul Comitet al Asociațiunii a voit se serbeze aniversară 80 a premeritatului seiu președinte în mod intim familiar; serbarea însă, din liberul îndemn al poporului nostru, pe lângă totă modestia în formă, a luat un avânt, care a făcut din această și o și de serbare națională. Pressa noastră cotidiană din toate părțile, „până unde mai resună limba dulce și străbună“, a adus cele mai căldurose descrieri ale serbarei; și stima, ce datorim on. publică din ce în ce mai

numerosă ală acestei foi, nu ne permite, a repeți cele cunoscute. Dar cu viaă bucurie constatăm, că adresa de felicitare din partea ilustrei năstre Academii Române, care adresa a fostă predată jubilarului de patru preestimați membri ai Academiei și a înăugurată serbarea, presentarea corporativă a membrilor Comitetului Asociațiunei și salutarea jubilarului prin rostulă vicepreședintelui, numeroșele deputațiuni din Sibiiu, Blajă, Făgărașă, Brașovă, Orestie, Deva, Oradea-mare s. a., serata cu cântări din partea tinerimeii seminariale din Sibiiu, mulțimea de adrese, gratulări din afară, diplome de membru onorară, banchetulă, ce a întrunită vre-o sută ôșpeți, căci măi mulți nu încăpea în localulă celă cu multă prea mică pentru o asemenea festivitate; apoi presentarea jubilarului, încungiurată de familiă și de distinși ôșpeți din România, dd. Urechia, Ponă, Ștefănescu și Tocilescu, musica cea escelentă a regiment. Strelitz, șirulă celă lungă de toaste însuflețite, înăugurate de însuși jubilarulă pentru M. S. preagrațiosulă nostru Monarch, continuate de veselii meseni din tôte părțile, cu deosebire cele rădicate de delegații Academiei, și terminate abia în faptulă țilei, apoi plăia de vre-o 150 de telegrame, ce întraă necontentită, din tôte unghiurile romănimeii, ba chiară din îndepărtate alte țeri ale Europei, tôte acestea erau în stare a entusiasma oră-ce inimă romănescă.

Înceiămă dar șirurile acestea cu ună scurtă reasumată ală însemnătății țilei. Și anume:

Serbarea acăsta familiară s'a potențată la o serbare a romănimeii:

Serbarea acăsta dovedesce lumeii, cum scie prețuiă poporulă nostru meritele fiiloră sei;

Serbarea acăsta ne înalță inimelă la speranța aceea fericităre, că poporulă, ce iubescă astfelă pre fiuă sei, este ună poporă de viță.

Trăiescă celă sərbătorită! Trăiescă cei ce l'au sərbătorită! Trăiescă literatura și cultura poporului romănă, care au dată impulsă la acăstă frumășă serbare!

Z. Boiu.

RHAETO-ROMANII,

originea și elementele limbii lorii.

(Urmare și fine din Nr. 4).

Precum se vede, Raeto-Romanii au păstrat pentru cuvântul daco-rom. *epistola* vechiul cuvânt *charta*, usitată încă până astăzi la poporul nostru în cuvântul *carte* pentru epistolă.

Prin înfinitiv, participiu și gerundiu se pot în limba raeto-română mai multe frase exprima prin una unica; s. e. arriva (â meis arrivo) á Coira, aviand (dopo havair) visita, las remarcabilitads, partit eu culla via, partit eu culla vie d'fier = după-ce am ajunsă la Coira și amă visitată curiositățile, m'am depărtat (amă plecată eu) cu calea ferată.

5. Înfinitivul se pôte împreuna cu tôte felurile de prepozițiuni; s. c. cun far del bain as vain suvenz mal recompensa = pentru o facere de bine căpătămă adeseori o mulțumită (resplată) rea.

6. Gerundiul latină trece în înfinitiv; s. e. studet linguae discodae, el stúbgiá per (sau dod), impender la linqua.

7. Cu gerundiul se pot împreuna și verbe auxiliare: el va legiand chantand, = el citește — cântă mergându.

8. Ablativul absolutu séu consequent se exprimă prin gerundiu și participiu; prin aceste construcțiuni frumoșe și comode se pot introduce nu numai o mulțime de cugete laterale ca frase intercalare într'o frasă mai lungă, dar se pôte da și unei perioade de mai multe frase o construcțiune mai variabilă și mai plăcută; s. e. Salvada la predgia, chiantet la raspada = după finea predicei au cântat cumuna; creschú úna vouta meis figl, vógl eu prosar = crescând odată fiul meu, voi odichni eu.

Câteva proverbe în limbile

*Rhaeto-romană.**Daco-romană.*

1. Dim cun chi tú vast, et eau dschara chi tú est.
2. L'ocasiun fa il lader.
3. L'hom propona, e Dieu dispona.

1. Spune-mi, cu cine umbli, și eu îți spun cine ești.
2. Ocașiunea face pe Iotru.
3. Omul propune, Dumnezeu dispune.

Rhaeto-romană.

4. Cunter il gust non ais dis-pitta.
5. Non ais tuot or, que chi glüfscha.
6. Cun ils anns vain il jüdizi.
7. Quel chi tuot voul, tuot perda.
8. Cun il temp madúran las úas.
9. Chi rumpa paja.
10. Ogn' ún per se, e Dieu per tuots.
11. La necesità rumpa la ledscha.
12. L'esercizi fa il maister.
13. L'abit nun fa il muonch
14. Bler füm et pac rost.
15. Chi sta bain non s'mora.
16. Per ún plaschair milli dolurs.
17. Havair l'aier da galanthom.
18. Il predicatur as perdet.
19. Viver in bun uniuin.
20. Metter in pasch.

Daco-romană.

4. Contra gustului nu se dis-puță.
5. Nu e totu auru ce lucesce.
6. Cu anii vine judecata.
7. Celce totulü voesce, perde totulü.
8. Cu timpulü ne vine maturitatea.
9. Cine rumpe, plătesce.
10. Fie-care pentru sine, și Ddeu pentru toți.
11. Necesitatea rumpe legea.
12. Esercițiulu face măestrulü.
13. Reverenda nu face pe monach.
14. Multu fumü. și puțină flacără.
15. Cine stă bine nu se clătină.
16. Pentru una plăcere o miie de dureri.
17. A avea aerulu de galantom.
18. Predicatorulu s'a perdutü.
19. A trăi în bune înțelegere.
20. A pune în pace.

P. Broștenü.

SÜNTÜ ROMÂNII DIN DACIA TRAIANÄ DESCENDENȚI AI COLONIELORÜ ROMANE ȘI AI POPORULUI DACÜ REMASÜ ACI ȘI DUPÄ CUCERIREA ROMANÄ, ORİ NU?

(Fine din Nr. 4).

La Cămpeni din munții Abrudului se află unü dealü de pétră verösă cu numele *Lucia*.

Deasupra Deveii în partea ostică se întinde *dealulü Decebalului*, întru o figură ca și cândü unü omü arü fi culcatü pe spate și arü rădica genunchii în susü.

Ași măi putea servi cu sute de alte numiri locale și topice, cari süntü sinonime cu numirile anticilorü Romanü, dar sumü bolnavü și mi-e grea; scrierea rogü însä pre bărbații

de sciință ai Românilor, se se ocupe de acestu studiu comparativu cu numirile locale din Italia și se dovedescă domnilorū, cari se mândrescu că ei au susținutu acéstă țéră dela descălecarea lorū, ear nu Româniū, cari după ei arū fi venitu pe furișu în secolulū alū 12 și 13-lea din peninsula balcanică, că ei cândū au venitū aici și până în ziua de ađi nu aveaū numiri nici pentru ȕilele Marți, Miercuri, Joi, Vineri și Sâmbătă, ci întocmai ca și: mielulū, fênulū, mătura, pórta, mésa, feréstra, plugulū și carulū le-au numitū și le numescu chiar ca și Slavii, că dar limba lorū e mai multū ca de jumetate slavo-turcă, apoi câte alte vorbe și numiri n'au luatū din limba nóstră, trăgêndu-le pe calapodū maghiarū.

Nu pricepū, cum vine Dlū Gavriilū Téglás se afirme, că Traianū nu arū fi cuprinsū Țéra Făgărașului, partea Têrnavelorū și nordulū Transilvaniei, ținutulū Someșului-mare, cândū calea lui Traianū se vede și ađi pe la Becleanū, și Rogerin ne dovedesce, că chiarū și pe la Rodna-vechiă au lucratū Romaniū minele de argintū, ear pe la Slatina din Marmatia cele de sare; decī dar și dlū Carolū Torma greșesce și prea restringe Dacia romană cu Limesulū Dacicus, care vrea s'elū afle numai pe la Maigradū și Sebeșū, Váralja, Tihonū și tare târđiū până la Ilișna.

Ce e dreptū, Romaniū anticī, după cumū ne spune și dovedesce învêțatulū Domnū Gavriilū Téglás, au începutū fórte târđiū a avé noțiunī mai chiere despre modulū și folosulū exploatărilorū minerare, și acésta numai pe timpulū republicei.

Cato a fostū celū dintâiū, care a întrodusū sistemulū dărei minelorū în arêndă, dar crescêndū puterea republicei, aceea a datū lucrărilorū minerare unū avêntū mai mare.

Romaniū anticī au începutū a exploata minele de aurū și de argintū din Macedonia, Bosnia, Asia-mică și Egiptū, și ei au continuatū cu lucrările lorū de asemenea natură și în Hispania.

Pe timpulū lui Nero s'au descoperitū de cătră legionariū imperiulū bogatele câmpuri și straturi de aurū din Dalmația, unde s'a continuatū cu lucrarea minelorū chiarū și pe timpulū marilorū îperați Traianū și Adrianū, ambi fiū ai Hispaniei,

din Boetica, cari cunoscându cumă amă dice de acasă reabilitatea lucrărilor minerare aū datū tuturorū lucrărilorū metalurgice unū avēntū maī mare.

Modulū de scrutiniū liberū sēū de urburare, a fostū condiționatū dela concesiunea senatului, în capulū căruia sta ca șefū de secțiune unū Censorū, și de aici „Lex Censoria“.

Censorulū, ocupându-și oficiulū, da minele statului în arēndă prin esclamarea cuvintelorū : *praeco locantur, și Vectigal, Vectigalia publica fruenda locare venderene.*

Arendatoriī își făceaū prețulū lorū de îmbiere, după numărulū lucrătorilorū, cari puteaū întroduce în mine, fiindū statoritū pentru fiă-care mină maximulū lucrătorilorū, cari se puteaū aplica.

Senatulū romanū a aplicatū încă pe atunci principiulū, care s'a adoptatū maī târziu „*Neque sine publicano exerceri posse, et ubi publicanus esset, ibi aut jus publicum vanum aut libertatem sociis nullam esse*“.

Întocma după aceste principii și după aceste norme se esercēză până în ziua de ađi, după usulū vechiū eređitū dela moși și strămoși, darea în arēndă a minelorū de aurū din munții apusenī.

Acesta a fostū usulū din vechime și până la constituția Maximiliană, și acesta este și acum, nime nu póte întroduce în mină maī multū de 2 orī 4 metalurgi pe partea întrégă a unui societarū.

Óre cine a conservatū acestū usū din vechime, decă nu descendenții coloniilorū romane și ai poporului dacū, care s'a contopitū în vechii colonisti romani? Și cine sūntū aceia, decă nu Romāniī de astăđi? Căci Huniī, cari aū avutū o vieță numai trecătoare, și Maghiariī, cari până la Stulū Stefanū aū fostū unū poporū aprópe selbaticū, sciu că nu l'aū întrodusū, nici conservatū, deși literații lorū maī târziu s'aū încercatū după principiile lui Hundsorfer a plastografa chiar și tablele cerate, ce s'aū aflatū, numai ca se póta întuneca adevērulū istoricū.

Că Maecenas a dechiaratū tóte minele pentru venitulū fiscalū, pe timpulū lui Tiberiu tóte minele de aurū și argintū s'aū confiscatū de jure fisci pentru erariu, și că tóte dreptu-

rile particularilor s'aŭ nimicitŭ ; cã pe timpulŭ lui Vespasianŭ s'aŭ împãrŭtitŭ aŭa numitulŭ ager publicus populi Romani ŝi s'aŭ creatŭ fundi fiscales, bona fiscalia, patrimonium Caesaris, patrimonium principis ŝi patrimonium privatum ; cã pe timpulŭ lui Traianŭ ŝi Adrianŭ dominiile minerare s'aŭ declaratŭ de metalla caesariana, s'eu metalla principis, pre noi numai atãta ne atinge, încãtŭ chiarŭ ŝi guvernele patriei, cari aŭ constatŭ mai târziu din Maghiari, întocmai astfelŭ aŭ procedatŭ, adecã ier aŭ urmatŭ dupã usulŭ adoptatŭ dela noi Romãniŭ.

Dar nu ne împõrtã dispoziŭiunea de pe timpulŭ lui Severŭ, Antoninŭ Pius ŝi Marcu Aureliu, dupã cari chiarŭ ŝi straturile de cretã ŝi minele de sare s'aŭ consideratŭ de „Sed et hi, qui salinas et creti fodinas et metalla habent, publicanorum loco sunt“, pentru cã Valentinianŭ a concesŭ auri legendi ŝi la privaŭi, ŝi la noi s'e ŭice pãnã aŭi „a lege aurŭ“, ceea-ce Maghiarii esprimã dupã terminologia germanã *scheiden* prin cuvântulŭ trasŭ pre calapodulŭ lorŭ „*sãdolni*“.

Cã Traianŭ va fi adusŭ lucrãtorŭ în mine din Dalmatia, din tribulŭ pirustelorŭ, ba va fi adusŭ chiarŭ din Carara, Athena, Eubea, Lidia, Phyrigia, Numidia, Novae, Elba, Egiptŭ, Hispania, de pre lângã riuulŭ Tajo, din Panonia, Moesia, Dardania, Tracia, Aquilea, de pe la Verona, Mantua, Cremona, din Cypru, din Sycilia ŝi ex toto orbe romano, ne serveŝe numai spre bine ; cãci noi Romãniŭ pãnã în ŭiua de astãŭi avemŭ familii între metalurgii nostri din Abrudŭ, cari ocurŭ ŝi în tablele cerate cu numele Pirutiŭ, Bradna, Breda, Brãdeanŭ, Batonŭ, Cariciŭ, Verza, pe cãndŭ domniŭ, cari ne denegã continuitatea noŝtrã, nu se potŭ fãli nici cu unŭ nume familiarŭ din epoca Romanilorŭ, ŝi cu atãtŭ mai puŭinŭ din timpulŭ venirei lorŭ în acestã patriã.

Pe temeiulŭ acestora ne permitemŭ a întreba pre disertante, cum se põte, de unele numiri locale ŝi topografice de sate ŝi ŭinuturi, ba chiarŭ ŝi de familii, din cari amŭ aretatŭ numai vre-o cãteva, s'aŭ transmisŭ asupra noŝtrã ŝi aŭ remasŭ ca a noŝtrã proprietate pãnã în ŭiua de astãŭi, decã nu e

drept, că noi Românii sîntem descendenți coloniilor romane și poporul Dacii remasă aici și după cucerirea Romanilor? și decă nu e drept, că acele popoare eterogene s'au putut contopi în poporul român? apoi decă nu e drept, că limba rustică romană ar fi mama cea adevărată a limbei romane, din care ier' mai avem vre-o câteva cuvinte din tablele cerate: „segnai = semnai, remasisse = remasese, rededisse = rededuse, eredes = erede, și decă vomă cerceta în C. I. L. 45 an : 218 a. Chrs., vomă afla cuvintele : viro, optumo, dono, Antioco, collegiu, longu, advortu, signu, muru, monimentu, annoru, ear pre la 154 după Christos, epoca aparițiunii tablelor cerate, vomă afla : sapienta, Roma, via, omne, parte, porticu ad stațiune și sorte, și Orelli 4632 habitu, 4955 theatru, 7338 monumentu, 7415 vinu, 7407 sacru, initiu, haru, tertiu, fatu, lenioru, elefantu, meu și câte altele; în urmă decă limba română își are lăgănulă seu prin Albania și peninsula balcanică, după-cum afirma destul de hebeucă dd. Hundsdorfer, Lad. Réthi et tutti quanti savanți istorici și limbistici de edițiune mai nouă, tăcendă de diletanții György și Láky, ș. a., cari s'au demascat de ipocriți.

Dlă Gavriilă Téglás, omă cu înaltă erudițiune, ară face mai bine remăndă pe lângă sciința sa reală, decătă să se dejosescă a fi chambelanulă aceloră lingușitori pentru o idee seă ună caprițiu falsă; pentru că pre lângă tôte sforțările loră noi Românii amă pestrat datinele și îmbrăcămētulă poporului roman și amă formată aci o limbă, care este mai bogată în expresiuni decătă chiar și limba, care ne-a dominat sute de ani, și pentru că noi și astăđi ne numimă cu mândrie Români, ear' nu Rumuni, cum vrea să ne boteze domnulă Hundsdorfer.

În Nr. 1 și 2 ală fōei Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român din anulă 1878 eă amă tractată modulă desvoltărei dreptului montană, și după ce dlă G. Téglás îmi vine acum întră ajutoră, aretându-ne cum împăratulă Traiană a luată administrațiã mineloră de

aură din Dacia în regiulă propriu, aducându aci pirustă des-
teptă în lucrările minerare, ba ne adevăresce, că în Ampellum
= Zlagna a esistată colegiulă aurariarum, făcându-ne chiară
cunoscuți și cu numele procuratoriloră minerariă din Dacia,
pre cari 'i numesce pre rëndu :

1. C. Aurelius Salvianus procurator augusti.
2. C. Sempronius Urbanus procurator augusti.
3. P. Marcinius Marci procurator augostorum.
4. Papirius Rufus procurator aurariarum.
5. M Ulpus Augusti libertus Hermias, procurator
aurariarum.

6. Neptunalis procurator aurariarum.

7. Aclius Sestoris seă Sostinus proc. aur., apoi cu alți
doi beneficiari de prin anulă 161 cu numele

8. T. Aurelius Diocles beneficiarius procuratoris, și

9. Satrius Felix beneficiarius Domni et Domnae, și ne
spune, că aceia aă fostă retribuiți cu câte 100.000 sesterți, cari
corespundă la suma de 10,000 fl., ba că aceia aveau subpro-
curatori, mai mulți tabulari, adjutori tabulari, dispensatori
seă arcari, subsequens librariorum, registratoră și expeditoră și
așa numiți beneficiari, cari totdeauna se recrutaă dintre sub-
oficerii legionari, apoi că mai erau aurarii, argentarii, ferarii,
aerarii, plumbarii și legulii aurariarum, se binevoescă a se
esplica, cum acestă ierarhie oficială s'a susținută cu forțe
puține modificări până după anulă 1848. Cine le-a trans-
misă, decă nu descendentiă colonieloră romane, cari sântemă
noi, pentru-că domni, cari ne dispută trecutulă, de sigură
nu o aă adusă cu sine din Asia dela Sir-Dara.

Spre încheiare mai amintescă, că dlă G. Téglás are dreptă,
cumcă din secolulă ală III-lea încóce lucrările minerare ale
Romaniloră s'aă efeptuită în cea mai mare parte prin așa
numiți damnationes ad metalla seă ministerium metallicum
oră cei judecați la opus metalii întocmai după cum se prac-
tisază până în ziua de astăzi în regatulă României; dar se
nu credă, că aceia voră fi fostă nisce criminali comuni, ci

în cea mai mare parte creștini și judei judecați politici, deși după Codex r. C. IV. 47, 9 Digesta XLVIII C 19, 8 ad metallum erau cei greu judecați, ear ad opus metalli aveau nise lanțuri ușore, pentru-că revoluțiunea celor de asemenea condițiune din Macedonia, și frica ca nu cumva să înstrăineze din aurul aflat, a silit pre guvernul roman a nu prescrie pre făcătorii de rele la asemenea opere grele, apoi pentru-că ori și cum, pentru operele minerare se recere ore-care destoinicie, pricepere și îndemănare la lucru.

Creștinii distingându-se de alți muritori cu ore-care inteligență mai mare, au facilitat romanisarea ținuturilor montane, și eată pentru-ce poporul din munții apuseni ai Transilvaniei vorbesce până în ziua de astăzi o limbă cu multă mai frumoasă și fără alte amestecături maghiare, ca cei din șesurile țerei. Ba fiindu după lege oprită emigrarea celor glebae et metallis adscripti și formându aci o familie, eată pentru-ce a crescutu poporul român din munții metalici ai Transilvaniei așa spornic, avându chiar și în Abrud Collegium aurariarum, câtu după trecerea furtunelor din șesurile și văile Daciei se potă repopula totă intinderea Daciei cu popor român, care după poporul și țera de unde au fostu aduși și după genetica lor originală celto-gallică au datu numele la osebitele triburi, ce le aflăm mai târziu perondându-se prin istoria patriei noastre, de Pacinați, Pacinacite, Cuman, Biseni, Bartarri, Cotiniri, Ombriori, Ombron, Ansan, Cazaci, Uții, Celto, Scytha și mai în urmă după idiomul german Walch, Valach, Vaehes, Vlach, toate popore române, respective poporul român. Veți Slav. Alterthümer partea primă față 244, 236, 237, 240—242, și Analele byzantine, slave și maghiare din secolul al X—XIII, și Chronicele din secolul IV—VII—IX, cari ne întaresc, că acele triburi au fost Români nostri. Au dora Anna Comnena nu a spusu adeverul, cându ne spune, că limba Cumanilor și a Blassilor este comună „Sumtisque secum paucis Cumanis accessit communis linguae fiducia — Caeterum Cumanis ducibus usi Blaccis

ad Augustiorum etc. Decî dară Csatóry, Bonfinius și Thurocz au avut dreptu, cându au scrisu, că Cumanii lui Osu și Cutenu = Cuteanu au fostu Români, ear' Bonfinius merge și mai departe, cându recunósce în Historia Pannonică pag. 16, că A. Septemtrione Sarmates quos Polonos, et Geti quos Valohos dicimus, tempestate nostra terminatur.

Pe cându era să încheiù, eată îmi mai vine o idee. Dlù profesorù Pici în lucrarea sa „Die Abstammung der Rumänen“ 1880, vrea să dovedescă cu tótă puterea, că Români din Dacia traiană nu s'au desvoltatù nici odată în peninsula balcanică, nu au emigratù prin suta XI—XIII de acolo încóce, precum este și dreptù, ear' dlù Rössler, Schultzer și Hunfalvi vreaù cu tótă puterea să ne aducă din Pindù și mai scie Ddeù de unde, după cumù diceau odinióră Britanii cându au cerutù ajutorulù Romei: „Repellunt nos barbaros ad mare et mare ad barbaros“.

Slavisti și Maghiari, avëndù fiesce-carele scopurile și interesele lorù specifice politice, ne arù trânti cându într'o parte cându într'alta, și prin acésta întocmai după cum s'a făcutù Hundsorfer de risù înaintea congresulù etnograficù din Viena față cu învêtatulù nostru istoricù și filologicù Bogdanù P. Hașdeù, se facù și ei de risù înaintea Europei, câstigându-și numele de mincinoși și ipocriți. Orî dóră dlù G. Téglás âmlă pe alte cărări, cându vrea se mărturisescă pe temeiulù unor inscripțiuni aflate, că în Dacia lui Traianù nu arù fi pututù să se producă altù poporù decâtù Iudei de cei cu 50 cr., Greci și Egipteni, dar nu Români?

Veți vedé D.-vóstră domnilorù, cărorù vè place a falsifica adevêrulù, că preste 50 ani nația vóstră va fi tótă tăiată împregiurù, și că veți forma unù poporù de sperjuri destrăbălați, înșelători, temerari, și că trecutulù vostru de pretinsă nația cavalerescă se va confunda și ingloda în caracterulù jidovescù, care-lù îmbrăcați acumù cu atâta frivolitate.

Cibleșanulù.

INSTRUCȚIUNEA ISTORICĂ ÎN ȘCOLILE MEDII, ȘI CARTEA D-LUI PROF. VASILE GOLDIȘIU: „ISTORIA UNIVERSALĂ PENTRU CLASELE SECUNDARE, VOL. I. EVULŪ VECHIŪ“.

Între obiectele de învățământă din cursulă nostru scolară de astăđi, uniculă — putemă đice de căpeteniă, ce e merită se eserceze specială putere întru a ne cualifica de ómenī în societate, în stată de cetățeni, este: istoria.

Instrucțiunea istorică ocupă o parte de frunte în școlele medii. Și cu totă dreptulă. Ea, efeptuită după adevăratele principii pedagogice, are puterea de a influința în modă însemnată asupra intelectuluiă nostru, desvoltându'lă și îmbogățindu'lă cu cunoscințe, cum și asupra inimeiă năstre. Efectulă pedagogicū ală lucrării instrucțiunei istorice este deci: instructivū și eticū.

Și acesta îi e și scopulă. În respectulă părții prime a scopului și lucrării instrucțiunei istorice, istoria e chemată se ne dee o cunăscere sistematică a mersuluiă desvoltării gradate în timpă și spațiū a vieții celoră mai însemnate popóre, din timpurile vechi până acum, și în deosebi a aceloră popóre, cari și-au căștigatū o deosebită însemnătate pentru desvoltarea progresivă a omenimei, introducându-ne în vieță culturală și politică a aceloră. Istoria are mai departe se ne lumineze în acelă modă, ca noi se înțelegem și se judecămă or-ice întemplantă a timpuluiă nostru după causa sa adevărată, ca se ne putemă orienta și se înțelegemă, că între anumite împrejurări date ce idei trebuie și potă se ajungă la dominație. În vederea părții a două din scopulă și lucrarea instrucțiunei istorice, istoria are se ne desvólte pe basa avutuluiă intelectuală căștigatū ideile și sentimentele morale și estetice, și se ne întărăscū în ele pentru formarea unuiă caracteră nobilă.

Accentuând astfelă scopulă și problema instrucțiunei istorice, dela sine e înțelesă, că trebuie se accentuămă tare și însemnătatea și importanța manualeloră bune de istoriă, manuale, cari astfelă se fie întocmite, încătă se se ajungă scopulă.

Ce e dreptă, propunerea istoriei și rezultatele instrucțiunii de pe acestă terenă sântă multă pendentă de individualitatea profesorului. La nici ună studiu nu se valoréză în instrucțiune individualitatea profesorului atâtă de multă, ca la istoriă. Pe lângă acésta însă multă contribue la realizarea scopului instrucțiunii istorice și manualulă. Dămă deci cuvenita importanță manualului de pe terenulă acesta „Istoria universală pentru clasele secundare“ de Vasile Goldișiu, prof., din care a apărută până acumă evulă vechiu. Nu putemă decâtă să ne bucurămă de apariția lui.

Amă și simțită lipsa unui bună manuală. Ne vomă ocupa în cele următore cu principiile pedagogice ale adeveratei instrucțiuni istorice și ne vomă da séma și asupra cărții dlu Goldișiu. Înainte de tóte trebuie să constatămă, că cartea acésta nu este originală. Este o traducere a cărții „Világtörténelem a közép-tanodai használatára“, irta Dr. Mangold Lajos. (Cartea lui Mangold este apoi și ea deasemenea o prelucrare după istoria lui Dav. Müller). Autorulă cărții nóstre dice în prefață: „Cartea nu este cu totulă originală. Împărțirea și adaptarea ei pentru usulă scóleloră secundare amă luat-o din manualulă dlu Mangold“. Noi trebuie să dicemă, că nu e de locă originală. Nu numai împărțirea e luata din cartea lui Mangold, ci tótă tractarea. Puțină schimbare s'ar putea observa lá începută pe vre o câteva pagine. Încolo e apoi tocmai ca la Mangold, afară de §. 5 din istoria romană, care nu este la Mangold, și apoi ilustrațiunile. Era bine, decâtă autorulă ară fi arătată pe prima pagină a cărții, că este tradusă ori prelucrată după Mangold.

În partea, ce a apărută până acum, ni se dá istoria evului vechiu. Să tractéză în ea: istoria popóreloră orientale, a greciloră și a romaniloră până la epoca împărăției romane. (Atătă cere planulă de învățământă pentru classa IV gimn.). Înainte de tractarea istoriei aceloră popóre ni se daă pe pagina 1—7 în scurtă noțiunii generale despre istoriă și istoriografiă, ear dela pag. 7—25 se espune pe scurtă istoria

popórelorú vechí orientale, pag. 25—78 mai pe largú a grecilorú și pag. 79—134 a románilorú, sfêrșindu-o cu lupta dela Actium (anul 31 dupá Christosú). Sântemú pe deplinú mulțemiți cu principiulú observatú în tractarea materialulú istoricú, de a se lua adecá fórte pe scurtú istoria popórelorú vechí orientale și de a se pune pondulú principalú în evulú vechiú pe istoria Grecilorú și a Romanilorú.

Alegerea materialulú istoricú și modulú de prelucrare a lui este, în generalú luatú, conformú postulatelorú pedagogice. Și aci trebuie se recunóscemú deosebita valóre pedagogicá a cărții pe față. Prin istorie dorimú sê cunóscemú mersulú dezvoltárei gradate a vieții popórelorú, adecá istoria popórelorú, pentru ca din studiulú acesta se ne putemú câștiga pentru vieță unú punctú clarú de privire, dela care se vedemú totulú, întrégá realitatea, ce sê desfășurá înaintea nóstrá, în lumina sa adeveratá, ear pentru inima nóstrá sê ne asigurámú acea căldurá, care sê ne încáldéscá spre fapte bune și frumoșe. Istoria în sensú largú este suma întâmplárilorú întregéi vieți a tuturorú popórelorú de pe páméntulú cunoscutú. Istoria în sensulú acesta e însă imposibilú sê se facá în cursulú scolarú. Materialulú istoriei este de o parte cu multú prea vast, eará de altá parte nici nu e trebuință de atâtú. E destulú decá tractámú istoria popórelorú mai însemnate. Și din istoria acestorú popóre éráși relevámú mai pe largú numai acele părți, cari mai multú cuprindú astfel de idei și fapte, ce și-au avutú desfășurarea cu o influință organizátóre asupra aceluiași poporú, cum și asupra altorú popóre, și cari părți îndeosebí sântú cualificate, se caracterizeze vieța poporului din unú anumitú timpú. La instrucțiunea istoricá, ee avemú sê o facemú în învățáméntulú gimnasialú, trebuie sê ținemú contú, că avemú de lucru cu școlari, cari au sêși câștige o culturá generalá multilateralá, și sêși formeđe caracterú moralú, și nu sê se facá specialisti în istoriá. Trebuie să alegemú deci anumitú materialulú de istoriá, care sê coréspundá cu gradulú de culturá alú elevilorú, cu scopulú instrucțiunei gimnasiale

și cu scopul special al instrucțiunii istorice. Să dăm atâtu câtu e destul, ca scolarii să-și reconstrueze o iconă completă a vieții diferitelor popore. Greutatea cea mare a întocmirii manualelor de istorie zace tocmai aici. Arta de a scrie manualu bunu de istorie constă tocmai în a scii ce anumitu să fiă alesu din vastul câmpu al istoriei, pentru ca instrucțiunea istoriei să fiă împreunată cu unu folosu adevăratu pedagogicu și să nu aibă de scopu și de urmare o învățare de modă, prin care să se ofere scolariulu cunoscințe, cu cari la anumite privilegii să se pôtă mândri, și să pôtă culege admirațiune recitând la date istorice. Biografiile și descrierile vieții monarhilor, schimbările de tron, intrigile de curte, conjurațiile, cu toate numele persónelor, ce au fostu părtașe, resbelele și păcile cu numirea sutelor de generali, cu numărul trupelor, al tunurilor seú al efanților și alte amenunte, descrierea atacurilor, ce au fostu întreprinse, cu numărul morților, răniților și prizonierilor și câte alte multe istorisirii de felulu acesta, ce privescú mai numai partea esternă a vieții unui popor, ce e dreptu și interesante pentru unulu seú altulu, cu de cari mai alesu se ocupă instrucțiua istorică în școle, nu au nici o putere adevăratu cultivătoare. Astfelu de lucruri potú fi cetite de unulu seú de altulu, pentru ca să se amuseze cu cetirea lor. Din ele de locu însă nu vomú puté vedé viața popórelor, nici cauzele ce au produsu progresulu popórelor și progresulu socialu. Nici nu ne vomú putea stabili din astfelu de materialu istoricu principii pentru conduita noastră. Astfelu de fapte și date nici nu se potú organiza și pune în sistem. Și tocmai în acele date istorice, cari au aptitudinea de organizațiune, zace puterea adevăratu instructivă și educativă. Tocmai în privința asta suferú atâtu manualele de istorie, câtu și instrucțiunea istorică de astăzi preste totu. Aici e defectulu celú mai mare, prea se restringú, adecă numai la date seci din istoria vieții esterne a popórelor.

Vrându a face însă adevărată istorie, nu ne putemú mulțemi numai cu partea esternă a vieții popórelor, ci trebuie

să ni se dea mai multă istoria vieții lor interne, istoria lor culturală, a vieții lor naționale. — Spre acest scop în istoria vom avea să espunem pe larg: forma și modul de guvernare a popórelor, fără de a ne estinde însă prea pe larg asupra persónelor, în ale căror mână a fost guvernarea concređută; forma și modul de organizare a bisericeii, arătându și ce putere a esercitată biserica asupra poporului, și descriindú ceremonialul cultului, credințele și ideile religioase, ca pe totú atâți factori, cari au determinatú acțiunile popórelor; apoi raporturile sociale dintre diferitele clase, ce alcătuiescú unú popor; datinele și obiceiurile, cari determină vieța popórelor în și afară de casă; miturile și superstițiunile; morala teoretică și practică; sistemele comerciale; artele industriale; starea culturală intelectuală la tóte treptele poporului; sistemele de educațiune; gradulú culturei estetice în tóte ramurile, în arhitectură, pictură, sculptură, musică, poesie și alte produse ale fantasiei poporului; și în fine și vieța de tóte ȓilele a poporului. Tóte aceste momente se fie espuse în măsura, care se cere, pentru a fi reprezentatú tabloul în receruta claritate. Și se fiă astfel înșirate și tractate, ca pe toți acesti factori se-ı vedemú ca părți corelative ale unui întregú completú. Eară în acestú completú întregú se ni se înfățișeze în modú clarú armonia și necsulú causalú dintre toți acesti factori, încátú se ne facă se înțelegemú, că diferitele întemplări și fapte staú în strinsú raportú unele cu altele, și că o stare de lucruri a fostú totdeauna produsulú unei alteia. Acestú felú de istoria o amú puté numi „sociologiă descriptivă“, carea singură ne póte da adevérate învățături pentru vieța, ni arú fi magister vitae. Numai cu ajutorulú unei astfelú de instrucțiuni istorice putemú înțelege timpulú trecutú cu faptele și întemplările desfășurate în elú, și putemú se ne dămú séma asupra celui de acumú. Putemú se totú povestimú de Alcibiades și Pericles, de Caesar și Pompeius, și scolariı nu vorú puté înțelege insemnătatea acestorú bărbați, activitatea și influința lorú în istoria Grecilorú, respective a Romani-

loru, decât nu cunoscă împregiurările timpurilor, în cari aceia au trăit.

Amu ȃisă, că între diferiții factori, cari alcătuiesc viața poporului, precum și între diferitele fapte, în cari se desfășură viața lui, există ună necă causală. Și pre acesta istoricul trebuie să ni-lă descopere astfelu, ca noi să-lă simțimă, să-lă vedemă. Nu mai puțină necă causală există și între epoce și periode ale istoriei popóreloră, ce urmăză unele după altele. Între diferitele epoce nu este numai ună raportă de succesiune în timpă, ci raportă de causă și efectă. Fiacare epocă a servită celei următóre cu motive de dezvoltare. Fiacare epocă a fostă totodată și epocă de tranziție pentru alta următóre. Progresele ajunse de o epocă, sântă rezultatulă altora și causa ieră a altora. Și aici istoriografulă trebuie să fiă cu grije, ca să urmărécă firulă conducătoriu, pentru ca noi să putemă vedé, cum în adevără o epocă din istoria neamuriloră este produsulă unei alteia premergătóre, și acésta ieră producătóre unei alteia viitóre. Dezvoltarea succesivă a genulă omenescă în decursulă istoriei sale se póte asemena în privința acésta cu dezvoltarea vieții organice peste totă, și specială cu viața individulă, în care apoi să și póte privi în forma acésteia. După cum individulă ca microcosmos și urmăză procesulă seă de dezvoltare după anumite legi fiziologice și istorice, totă astfelă și genulă omenescă ca macrocosmos. Astfelă apoi istoria dezvoltării individulă este numai o copiă a istoriei omenimeii. În dezvoltarea progresivă a individulă se observă anumite stadii (copilăria, junia și bărbăția). Aceleși stadii, cu aceleși note caracteristice de viață, se potă distinge și în istoria dezvoltării omenimeii. Popórele orientale, la cari avemă se căutămă légănulă omenimeii, reprezintă d. e. copilăria, adecă acelă stadiu de viață, în care omulă este stăpănită în modă inconsciu mai numai de natura esternă, și mai exclusivă numai împresiunile aceleia 'lă conducă și 'lă determină în săvêșirea fapteloră, și în care stadiu mai departe omulă se caracteriséză prin supunerea sa autori-

tății celui mai tare. Popóarele clasice represintă junia, adecă acea stare, cândü fantasia la omü ia avëntü, cercă se căstige lumea esternă în stăpănirea sa, și se crede că o poșede, și condusü de acésta conștiință, cercă se se valoreze câtü mai tare în lume, respingëndü totü ce este afară de sine ca pe ceva străinü. Lumea crestină în sfêrșitü representă stadiulü bărbăției mature, adecă starea, în care omulü lasă multü din subiectivitatea sa egoistică și se încercă a se pune în armoniă cu lumea, care'lü încungioră.

Și după cumü în vieța individulü unü stadiu este determinatü de celü premergătoriü, totü astfelü și epocele din vieța popórelorü, a omenimeï.

Datorința istoriografului este acum, ca elü să îngrijescă a tracta astfelü materialulü istoricü, încätü cu înlesnire se reiesă la ivélă acestü necsü causalü dintre diferitele epoce istorice. Numai din o astfelü de istoriä vomü înțelege mersulü și desvoltarea naturală, progresivă a vieții popórelorü. Și în chipulü acesta numai vomü ajunge se înțelegemü progresulü socialü de astăzi alü omenimeï.

Asemenändü acum aceste principii generale de istoriografiä pentru usulü șcólelorü medii și de adevërata instrucțiune istorică cu cele aplicate în cartea domnului Goldișiu, avemü se constatămü cu plăcere o apropiere bună a principiilorü pedagogice cu feliulü alegerei și espuneriei materialulü istoricü din cartea din cestiuine. Este bine alesü și grupatü în acéstă carte atätü materialulü istoricü, luatü din vieța esternă, câtü și celü luatü din istoria vieței interne a popórelorü istorice. De asemenea și firulü necsulü causalü este bine și cu îngrijire condusü. În privința asta în puține locuri se află scăderi. Manualulü acesta va avé deci hotărütü — la olaltă cu înțelepciunea profesorului — se favoriséze instrucțiunea istorică a evulü vechiü. Și prin acésta amü dobânditü unü mare căștigü în instrucțiunea istorică la șcólele nóstre, mai alesü că evulü vechiu are din întrégă istoria cea mai mare valóre pedagogică pentru școlă. În evulü vechiu aü trăitü

acele popóre, din ale cărorú instituțiunii și cultură s'au alesú fructele ca elemente pentru o nouă vieță a omenimei, începută cu închegarea popórelorú istorice de astăđi în state. Teocrația hebraică, șcóla ellenică și statulú romanú au datú basă și formulele pentru o nouă eră, eră începută cu întrodúcerea creștinismulú.

Împărțirea materialulú în perioade, acestea în paragrafi, cari apoi ieră suntu subîmpărțiți în părți mai mici, în modulú cum ni o presintă cartea, contribue la învățarea ușoră și clară și favoriséză chipulú de orientare în materialulú istoricú învățatú. În privința acésta amú avé de observatú la felulú periodisărei istoriei Romanilorú. Anume, erá de doritú, sê se fi întrodusú în loculú împărțirii vechi a periodulú alú II din istoria Romanilorú, după care aceea se începe cu restabilirea unității interne și cucerirea Italiei (509—270 înainte de Christosú) împărțirea nouă, după care periodulú alú II-lea ține dela anulú 509 numai până la anulú 366, adecă, se începe cu lupta pentru restabilirea unității, și se încheiă cu realizarea și stabilirea unității și a constituției statulú romanú. Rațiunea acestei împărțiri e mai plausibilă. Cu anulú 336 înainte de Christosú se încheiă lupta pentru nișce idei. După aceea se desfășură alte tendințe în lupta poporului romanú. Astfelú apoi marcarea epocei la acelú anú devine fórte naturală. Periodulú alú III-lea s'arú începe cu anulú 336 și ține până la anulú 133 înainte de Christosú.

La sfârșitulú fiă-cărui periodú, cartea ne dá câte unú tractatú din istoria culturală și a civilizațiunei. Procedura acésta la manualele de șcólă e o chestia, despre care se discută încă multú. Suntu mulți, cari o sprijinescú; suntu însă și de aceia, cari o combatú. În privința acésta sumentú de părerea autorului. Arú fi fostú de doritú, ca autorulú sê fiă scrisú la finea fiă-cărui periodú și câte unú scurtú resumatú, în care se fiă accentuatú ideile conducătóre ale acelui periodú și sê fiă caracterisatú în scurtú, lupta purtată pentru acele idei.

Dlă Goldișă a lucrată, după cumă amă mai amintită, cartea sa după istoria lui Mangold. Cartea lui Mangold este astfelă întocmită, că stă în legătură cu cărțile de lectură din clasele inferióre ale gimnasiiloră maghiare. Care va să șică, Mangold scrie pentru școlarii din clasa a IV. gimn., despre cari însă scie, că înainte de a începe istoria evului vechiă au avută privilegiulă să învețe anumite părți din istorie din cărțile de cetire întroduse. Mangold d. e. amintesce în cartea s'a numai după numire părțile mitologice din istoria Greciloră și a Romaniloră, tradițiunile și fabulele istorice (Sagen), fără cari nu putemă trece peste istoria originei nici unui poporă, fără a le mai spune și cuprinsulă. Elă are motivă pentru acăsta. Le presupune sciute lucrurile acelea. Maghiarii și-au întocmită pentru școlele loră și cărțile de lectură după cerințele planului de învățământă. În acelea obvină tóte acele părți din istoriă, pe care Mangold numai le amintesce, frumosă tractate. Ilă înțelegemă deci bine pe Mangold. Pentru împregiurările școlei nóstre însă, cartea cumă a întocmit'ó Mangold pe a sa, nu se potrivește. Noi nu avemă încă cărțile acelea de lectură, cari prin cuprinsulă loră se întregescă înștră în tóte aceste părți. Nici nu putemă deci scóte părțile acelea din istoriă, cari au o mare însemnătate în istoria poporului grecă și romană.

Noi trebuie să-le spunemă și înțelesulă. Dlă Goldișă însă și dănsulă le amintesce numai, ca și la Mangold.

Geografia Greciei și a Italiei e prea defectuosă tractată.

Ară fi să mai amintimă și unele scăderi ale cărții în ce privește partea mai specială. La pagina 4 se înșiră sub numirea: „Soiurile de ómeni“ diferitele rase. Nu e bună numirea „soiă“, ci *rasă*. La numirea rasei: „de prin pregiurulă mării medit.“ să se fi pusă și numirea lui Blumenbach, „Caucasică“, ca mai obicinuită. Decă s'a înșiratu la grupa „Semiți“ — tóte popórele, cari aparțină acelei grupe, atunci să se fi numită și „Arameii“.

La pagina 8: Nu e de însemnătate, că unii dintre acești regi (regii egipteniloră din sem. XII) însemnaă hotarele cu-

ceririloră dinspre sud prin nesce stîlpî tăiați... *obelisce*, că sub acești regi hotarele cucerirei loră s'au întinsu spre sud până la cetățile: Semne și Kumme și până la obeliscele situate în văile Vadi Halfar și Quosseir. La pagina 48 se ȃice: „Darius trecënd Bosforulă și poruncindă usurpătoriloră grecesci, ca 2 luni de ȃile se păzescă podulă, plecă spre Dunăre și trecëndu-o și pe acēsta, înaintă în ținuturile Schițiloră“. Se ȃice aici, că Grecii au avută se păzescă podulă de pe Bosfor. Nu podul dela Bosfor, ci pe celă de pe Istru aveaă Grecii se'lă păzescă ! În unele locuri vrëndă autorulă se fie cruțatoriă în descrieri, îngreunēză înțelesulă tractărei și o lipsesce de legătură logică; d. e. la pag. 11. și la pag. 12. La pag. 28 sub numirea unū paragrafă: „Factorii consciinței unității naționale“ se descriu ideile și credințele religioase, credința despre facerea lumei, ȃeitățile, jocurile, amphiktyoniele și oraculele Greciloră. Nu e corectă, că acești factori din vieța Greciloră se pună sub numirea amintită. Trebuia se se fi arătată tôte acelea măi întâiă ca lucruri istorice, și numai la urmă putea veni autorulă și se facă conclusiunea, că tôte acele momente din vieța poporului grecescă sântă de a se considera de factori ai consciinței unității naționale a greciloră. Caracterisarea bărbaților Themistocles și Aristides nu e destulă de bună. Nu-î vedemă de ce ară trebui se-î vedemă, și adecă pe Themistocles de inițiatorulă și luptătoriulă adevăratei democrației la Greci, eară pe Aristides, contrară acestuia în principii, de susținătoriulă principiiloră conservătoare. Din o astfelă de cuprindere a acestoră doi bărbați înțelegemă ușoră și esilarea lui Aristides, ceea-ce însă din carte nu-o prea vedemă.

Între reformele lui Servius Tullius nu se amintesce împărțirea nouă a orașului Roma în 4 triburi, făcută în loculă împărțirei vechiă în 3 triburi.

Se vede, că autorulă a intenționată se scrie tôte numele și numirile străine în forma loră originală. N'a remasă însă consecuentă. Și acēsta e o scădere în unū manuală de școlă. Astfelă de esemplă se scrie: Korintus (pag. 26) și Korinth

(pag. 24, 26) Peloponnesos (p. 26) și Peloponnes (p. 26), Pindos (26) și Pindus (26), Tyranos (40) și Tyranis (48), Bosporus (41) și Bosfor (48), Karthago (101), Karthagine (102) ș. a.

Limba e bună și ușoră; ici colea însă și de excepționată! Astfel d. s. „Apa lui (a Nilului) înlocuesce plóia, și noroiu rămasă în urmă-î e celú mai bunú „*nutrețú pământului*“, în locú de „*îngrășare* (pag. 2)“. Poporulú desbinatú astfelú în mai multe seminții (pag. 28) în locú de *împărțitú*. „Întregú poporulú Atticeî era împărțitú în 4 *seminții*“ (phile)“ (pag. 82) în locú de *clase*. „*Drugî de fěrú*“ în locú de „*rude de ferú*“ ș. a. Totú din acéstă dinastie a ziditú Amenemha III laculú Moeris și minunatulú palatú cunoscutú sub numele de Labyrinth,“ (pag. 8) vréndú să dîcă: Totú din acéstă dinastiă a fostú Amenemha III (e vorba de regii Egiptenilorú din dinast. XII,) carele a ziditú laculú. „Impoporarea Italiei s'a întemplatú din spre Nord spre Sud. Astfelú cei mai vechi locuitorî ai pământului sîntú cei dela Sud.“ E greu de a afla din aceste dóuë dîcerî, cum devinú cei dela sud locuitorii cei mai vechi ai Italiei.

Adiustarea cărții e bună.

Resumândú acumú observările critice, constatú: cartea din cestiune în partea sa principală — alegerea și întocmirea materialului istoricú — e fórte bună, prelucrarea specială însă a materialului mai e însoțită și de scăderi. Scăderile însă sîntú neînsemnate în comparație cu partea sa bună, și la o eventuală nouă ediție se potú îndrepta. O recomandú cu căldură pentru de a fi folosită în școlele nóstre medii.

Dr. Iosifú Blaga.

NAVIGABILITATEA OLTULUI.

Stările economice, în cari se află unú poporú, ba gradulú seú de cultură în generalú, se póte cunósce cu destulă siguranță din stadiulú, în care aú ajunsú mijlócele sale de comunicație; căci ce sîntú aceste altceva, decâtú urmări și totodată și condițiuni ale civilisațiunei? Popórele selbatice nu aú drumurî și șosele, dar nici nu le cunoscú lipsa, pentrucă la ele tre-

buintă de a comunica în depărtări nu există. Popóarele, carí înaintează, 'și acoperú țera cu o desă rețea de drumurí, pe uscatú și pe apă; popóarele în decădintă negligă drumurile esistente și nu zidescú altele nóue.

Cele maí simple și din acea causă maí însemnate drumurí, ce însași natura ni le arată, suntu ríurile. Maí ántáiu întretinerea unuí drumú de apă este maí puținú costisítóre, apoi mediile de transportú suntu simple și ușorú de construitú, punerea lorú în mișcare, în urma fricțiunei minimale, reclamă maí puținá forță mobilisátore, decâtú același lucru pe șosele séú și drumurí de ferú; și tóte aceste conclucră, pentru a timbra transportulú pe apă ca maí eftinú și maí comodú.

Acéstă cunoscintă a condusú popóarele civilisate din anticitate la desvoltarea comunicațiunei pe apă. Navigațiunea pe ríurí și canalurí era în flóre la Chinesí, Egyptení și la Romaní; în evulú mediu escelaú pe acestú terenú Hollandesí și republicele italiene; áú urmatú în timpulú maí nóú Francia, Anglia, America septentrională, apoi Germania, în fine Austria. Dar nóú cei din „felix Hungaria“ și Transilvania unde ne aflámú? S'a lucratú și aci, dar Transilvania în specialú sigurú nici în punctulú acesta nu a pututú progresa. Adevératú că pe Mureș și Someș umblă plute și luntri, dar preste stadiile copiláriei nu áú trecutú navigațiunea pe aceste ríurí. De totú ánderetú a rémasú însé Oltulú, care ne leagă directú cu Dunărea, o împregiurare de cea maí mare áimportantă. Unele greutăți oferite de terenulú, prin care Oltulú și-a opugnatú calea sa, în deosebí unde linia Carpațilorú a fostú spartă de irresistibila tendință de mulți seculi a ríului de a ájunge iar la mare, ce lui i-a datú nascere, aceste greutăți, analóge celorú dela Pórta de ferú a Dunărei, áú făcutú, că acestú drumú naturalú pán' acumú n'a fostú întrebuintatú.

Dar tehnica modernă nu cunósce impedimente. Stâncile, ce oferú navigațiunei impedimente, sé aruncă în aerú; apele unde își ímprascíá undele pe terene late, devenindú astfelú prea puținú afunde, se sílescú prin zidurí longitudinale a

întra în noul drum, prescris de inginer, și eată, acelu
rîu, ce până aci amenința cu mörte pe cutezătorul luntraș,
acum pörtă cu indulgență bunurile omenesci, încredințate lui,
a le transporta din un loc la altul.

Idea de a face Oltul navigabil nu e nouă. Ba chiar
și în una din adunările generale ale Asociațiunei noastre trausilvane, și anume la 16/28 August 1889 în Făgărașu dl
Dr. Maior profesör la Bucuresci (Ferestreu) a atins chestia
acesta prin puține cuvinte, arătându cum noi Români am
putea trage frumoșe folose din navigabilisarea rîului amintit.

Mai mult decät noi însä s'au ocupat confrății nostri Sas
de bunăstarea materială a neamului lor. Este cunoscut, că
linia drumului de feru Sibiu — Turnul-roșu, care în scurt
timp va fi terminată, mai cu sémă prin silințele lor a fost
pusă în lucrare. Și vedem, că și prin spriginirea proiectului
navigabilisarei Oltului caută legături cu România, și ascéptă
dela regularea lui un dublu avantaj, și adecă: cucerirea
unui nou loc de consum pentru produsele lor industriale,
și apoi rădicarea Sibiului. Deja înainte cu 6 ani unul dintre
cei mai distinși ai lor bărbați, Dr. Carol Wolff, actualul
director al bancei „Sparcassa“ din Sibiu, a fost publicat
o broșură, în care analiza navigabilisarea Oltului ¹⁾, fără a afla
însă doritul răsunsetu nici chiar la connaționalii sei. Altcum
stăm astăzi!

Inginerul Nicolau de Marcovici din Viena a primit
dela guvernul unguesc și român preconcensiunea naviga-
bilisarei Oltului. Ba cel dintâiu i-a asigurat cam deodată
și 1500 fl. și ajutorare la compunerea hartei și facerea pro-
iectelor privitoare la regularea și navigabilisarea rîului din
partea inginerilor de stat. Doi ingineri militari au fost
oferiți și de către guvernul român, spre a spriginii lucrarea
dlui de Marcovici. În 6 Martie a. c. acestu domn, însoțit
de un trimis al guvernului unguesc și luntraș de lipsă,

1) „Aktenmässige Darstellung der Geschichte der Altschiffahrt“.

să imbarcà într'o luntre de ferù în Făgărașu și o apucà la vale, — o călătorie de explorare a văii Oltului; la locuri potrivite a cercetatù profilele, a măsuratù iuțela apei curgătore și a rădicatù unele cuote de nivelù mai însemnate. La Turnul-roșu sè asocià expedițiunei și trimisulù guvernulù românù. Se dice în specialù, că actualulù ministru alù lucràrilor publice din România dlù Olanescu arù favorisa fórte multù proiectulù aducerei Oltului în stare navigabilă. După o călătoriă fórte obositore de 13 zile, la 19 Martie inginerulù Marcovici ajunse la Turnulù-Măgurele, loculù unde Oltulù întră în Dunăre. Basatù pe măsurările făcute, verdictulù conducătorulù expedițiunei sună astfelù: „Nu se află în tótă Austro-Ungaria unù rîu mai mulțemitorù decâtù Oltulù. Delăturândù petrile și vadrurile, spărgendù stânca ce se află la loculù Cozia în rîu, acum deja, fără regulare mai radicală, ai putea circula cu vase; și e neesplicabilù, cumù unù rîu așa minunatù din punctù de vedere alù economiei naționale și alù frumseței naturale a potutù fi negles până într'atâta“.

Acum dar fiindù convinși, că regularea Oltului nu ofere multe pedeci lucràrilor tehnice, sè pôte deci efeptui cu jertfe materiale moderate, sè facemù unù pasù mai departe și sè ne întrebămù: Oltulù mai fost'a elù navigatù? Sântù condițiunile tehnice, financoiale și comerciale de atare natură, ca ele se facă posibilă și rentabilă regularea Oltului?

La răspunderea întrebàrilorù acestora vomù urma în generalù unei prelegeri ținute în Decembre 1891 de deja numitulù Dr. Wolff în localulù dela „Bürger- und Gewerbeverein“ din Sibiiù.

Prima scire despre navigarea pe Oltù o avemù de acum aprópe 700 anì, cândù regele Andreiu II. a datù ordulù cavalerilorù germani dreptulù de a ținé șese corăbiì pe Oltù. Ca sè nu facemù însè prea multă istoriă, trecemù camù 600 de anì după datulù amintitù mai susù. La 1784 marele comerciantù Pürker din Sibiiù mergea cu corăbiile sale, încàrcate cu ferù și produse ale industriei transilvane, pe Oltù

la vale, apoi până la Galați și la Marea-négră. La 1788 administrația militară, care avea să îngrijescă cu proviantă armata generalului austriac Príncipe Coburg, aflătoare pe atunci în Muntenia și portându răsboiul în contra Turcilor, transportă preste 7000 măji victuale, nutreț și lemne de focu dela Turnul-roșu pe Oltu la vale. Spre scopul acesta au fostu întrebuințate 80 corăbiu, mai mari și mai micu. Transportul era foarte multu îngreunatu prin împregiurarea, că afară de mărfuri corăbiile trebuiau se iee cu sine totdeuna și pe ómeni, cari după plutirea la vale trebuiau să tragă corăbiile cu multă greutate iar până la Turnul-roșu, unde de noú erau încărcate și espedate. După pacea dela Sistova (1791) navigațiunea pe Oltu, celú puținú ce privesce linia Turnul-roșu-Rimnicu, locurile cele mai periculóse, căđu iar în letargiă.

Dar idea navigațiunei pe Oltu totuși eși iar la iveală, formându-se la 1837 în Sibiu o societate de 8 bărbați (între aceștia și 2 Români: avocatul Georgiu de Aronú și comerciantul Nicolaú de Guma), cari spre scopul acesta adunară 4000 fl. Doue corăbiu, încărcate cu câte 150, resp. 250 măji de șine de ferú erarialu ardelenescu, plecară sub conducerea inginerului Schuster în Septembrie alú aceluí anú dela Turnul-roșu spre Rimnicu. Pe lângă tóte împedimentele, ce oferú stâncile dela mănăstirile Cornet și Cozia, drumulú la vale reeși foarte mulțemitorú; dar și de astădată transportul vaselorú în contra curentulú riului, dela Rimnicu până la graniță ardelenescu, atáta muncă reclamă, încátú 10, 15, ba la locuri mai grele și 30 de ómeni erau necesari, pentru a le trage pe ríu însusú.

Cu nebăgarea în sémă a împregiurării din urmă se constituí 1838 totú aici o societate pe acți, cu scopulú de a naviga Oltulú. Capitalulú a fostu preliminaru pe 50,000 fl. subscripțiú însé nu s'au făcutú fără de 20,700 fl. Cu acestia se începú întreprinderea. Corabia primă, încărcată cu 50,000 măji șine de ferú, cu produse ale industriei textile, și cu

marfă de funar, cismar ș. a. plecă, iar sub conducerea inginerului Schuster și a comerciantului grec Constantin Dem. Stefanie, la 2 Iun. 1839, dela Turnul-roșu și ajunse în 48 ore de drum la gura Oltului. Un alt vas fu espedat la 1840 cu feră și alte mărfuri la târgul dela Riurenî din jos de Râmnicu. Fiind capitalul societății cu multă prea mică pentru a lucra cu câștig, ea se dissolvă, după o existență de 4 ani, la 1842. Causa principală a nerentării era greutatea de a aduce vasele iar la Turnul-roșu; e ușor de înțeles, că era imposibilă a rumpe o sumă ore-care din capital, spre a regula cursul râului.

Și nici nu se poate accepta acesta dela o societate privată. Regularea unui râu se ține de acele lucrări *publice*, la cari, din cauza fructificării prea mici a capitalelor investite în întreprindere, persoane private numai cu greu se vor angaja. Da, după ce râul va fi făcut navigabil, atunci sigur că capitalul privat va căuta investițiune în întreținerea comunicațiunii pe noul drum de apă. Privim dar de o lucrare publică navigabilizarea Oltului, și nimeni altcineva nu va fi în stare a o efectui, decât cele două state, interesate în cauză, România și Ungaria ¹⁾. Interesul din partea ambelor pare că nu lipsesce, cea mai bună dovadă e spriginirea din partea lor a călătoriei de explorare a inginerului Marcovici. Una condiție este dar *conlucrarea* ambelor state, cealaltă tot atâtu de importantă: *încetarea războiului vamal*, ce este între ele. Fără de aceste două ori-ce lucrare ar deveni ilusoriă.

Principalul impediment al navigațiunii pe Olt, după cum am vădit mai sus, afară de stâncile dela Cozia, Cornetu și Clopotu și unele locuri prea puțin afunde, este rezistența, ce

¹⁾ Acest punct de vedere îl combate inginerul Petru Iosif Frank în scrierea sa: *Gegenwart und Zukunft der Siebenbürger Sachsen*. Sibiu 1892. Frank ține: Ce privește navigabilizarea Oltului, noi stăm tot la începutul începutului, și acceptăm ca altul, adică guvernul — se ne deschidă acel drum de apă, care *nouă* ne trebuie în prima linie și prin urmare *noi ingineri* (Sasi) ar trebui să-l punem în lucrare.

rfulū pune în calea vaselorū, cari mergū la dealū. A întrebuița ca motorū, ómenī cari mergēndū ei înșiși pe uscatū tragū de funī corābiile după sine, acēsta reclamā spese nesuportabile. A întrebuița spre acēstū scopū motore animalice iar nu sē rentēzā, cāci animalulū trebue sē'i faci drumū, pe care sē mérgā, și acesta iar costā parale. Vapóre cu róte (Raddampfer, bateau à roues) și vapóre cu șurubu (Schraubendampfer, vapeur à hélice) parte pentru repediciunea contracurentulū, parte pentru afunđimea micā a apeī, aici nu arū fi aplicabile.

Se formulā decī de sine întrebarea: esistā unū mijlocū potrivitū, prin care corābiile potū lucra cu succesū în contracurentulū apeī?

O. Boiu.

(Va urma)

DELA ACADEMIA ROMÂNĂ.

Din prețioșele lucrări, ce le-a publicatū Academia Română în timpulū din urmă, însemnāmū:

1. *Documente privitoare la istoria Romānilorū*, culese de Eudoxiu de Hurmuzachi; Volumū II, partea III, 1510—1530. Cu unū apendice de documente slavone 1510—1527. Bucurescī 1892. Cele māi multe în limba latinā, unele în cea romānā, maghiarā, germanā, italianā, cu totulū 453 documente istorice; la acestea se adaugū 9 documente în limba slavonā. Cu totulū dar 462 documente.

2. *Dto, suplementū I*, volumulū 4, 1802—1849. Cu portretulū lui Michail Sturdza Voevod. Cu unū adausū de documente, adunate, coordonate și publicate de D. A. Sturdza, D. C. Sturdza și Oct. Lugoșanū. Bucurescī 1891. Cuprinde preste totū 415 documente.

3. *Analele Academiei Romāne* Seria II, tomulū XIII, 1890/91. Partea administrativā și debaterile. Bucurescī 1892.

Etymologicum magnum Romaniae. Dicționarulū limbei istorice și poporane a Romānilorū, lucratū după dorința și cu cheltuiēla M. S. Regelū Carolū I. sub auspiciile Academiei Romāne de B. Petriceicu-Hașdeu, membru alū Academiei Romāne etc. Tomulū II. Fascióra IV. Bucurescī, stabilimentulū graficū I. V. Socecū 1892. Cu fascióra acēsta se terminā litera A.

DIN CRONICA LUNARĂ.

Tóte sinódele eparchiale ale Metropoliei gr. or. române au hotărîtu reprezentațiunii în cauza unui nou proiectu de lege relativu la școle, salare, cause disciplinare învățătoresci etc. Totu asemenea clerulu înaltu gr. cat.

Sfințirea bisericei ortod. române din Paris s'a făcutu din partea P. S. Arhiepiscopulu Inocențiu, Vicariulu metropolii din Bucuresci, cu solenitatea cuvenită, Duminecă la 31 Maiu st. v.

Averea fundațiunei culturale și umanitare Emanuilu Gojdu a fostu la finea anulu 1891 de 1,354,490 fl. v. a.

Dómnele din Bucovina au deschisu cu frumoasă solenitate unu cursu anumitu pentru limba română menitu pentru fetițele române, și anume în localitățile „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina“.

Institutele române de creditu și economii din țeră au votatu în adunările lor generale sume considerabile pentru cultura poporulu nostru.

Iubileulu de 25 ani alu „Convorbirilor literare“. La 1 Martiu distinsa revistă literară a plinitu 25 ani ai esistenței sale. Numărulu jubilaru a apărutu în formă frumoasă atâtu după cuprinsu câtu și după exterioru. Salutăm cu bucuria acestu plăcutu evenimentu, și dorim din inimă, ca stimata fôie să continue și în alu 2-lea alu seu pătraru de seculu activitatea sa mănôsă de până aci.

Distincțiuni literare a primitu unu însemnatu număr de literați din România, din cari amintim pre dñii: Nicolau Mandrea, T. Frâncu, precum și pre violoncelistulu Dinicu.

Pentru monumentulu lui Vasile Alexandri, ce se va rădica la Iași, regele Carolu a dărunitu 5000 lei.

Poetulu Gregoriu Alexandrescu se pregătesce unu monumentu în orașulu seu natalu Târgoviște.

Dómna Maria Scarlato, vėduva avocatulu Lazaru Scarlato din Timișóra, a lăsatu la mórtea sa o fundațiune de vre-o 60,000 fl. pentru scopuri culturale, și anume stipendii pentru tinerimea studiósă română și sėrbă.

Premii literare. Regele Carolu alu României a oferitu unu premiu pe 1000 lei pentru dicționarulu geograficu alu județulu Suceava, prințulu Ferdinandu 1000 lei pentru alu județulu Dolju, și ministrulu A. Lăhovany 500 lei pentru alu județulu Vâlcea.

Văduva *Ecaterina Tismonariu* născ. *Popescu* din comuna Dognecua (Bănatul) îndată după înmormântarea soțului seu *Costa Tismonariu*, forestier, a făcut o fundațiune de 10,000 fl. pentru ajutorarea tinerilor români gr. or. dela școle medie și superioare.

Dlă *Alexandru Lebu*, proprietar în Sibiu, a donat bisericii (gr. or.) din comuna sa natală *Cacova-Seliștei* casa sea din acea comună cu toate superedificatele, grădină etc., în valoare cel puțin de 6000 fl. pentru școlă confesională, locuință învețătorască și grădină scolară.

„*Societatea dōmnelor române din Bucovina*“ lucrăză neobosită la înființarea de filiale în țeră, cari urmăresc aceeași nobilă țintă: luminarea poporului. Aceeași conlucră cu curatoriele museului țerei la arangiarea unei *esposițiuni de covore* și alți articuli ai industriei de casă, prin cari au escelat femeile române din Bucovina și la esposițiunea agronomică-forestieră universală din Viena la anul 1890. (A se vedé „*Industria de casă română la esposițiunea din Viena*“ în Nr. 1 ală acestei foii).

Episcopul Melchisedecū, născut la 15 Februarie 1823, fostu Episcop al eparchiei Dunărei de jos, apoi al eparchiei Romanului, membru al Academiei Române, distins cu mai multe orduri ale României și Rusiei, bărbat erudit și scriitor fecund și escelent, unul din primii membri ai clerului român, a încetat din viață în 16/28 Mai, a. c. fiind în etate de 69 ani. Ultima lucrare i-a fost a subscire de pe patul morții adresa, ce o trâmise Academia membrului seu *Georgiu Barițiu* la aniversarea 80-a vieții; ear ultima disposițiune i-a fost un act de filantropie, lăsându casa sea din Roman institut pentru copii seraci, ear Academiei totă prețioasă sa bibliotecă, precum și 20,000 lei. Fiă-i țerina ușoră și memoria cu laudă!

BIBLIOGRAFIĂ.

Din scrierile întrate amintim:

Dela Academia ungară. *Vogul népköltési gyűjtemény.* Tomu I. și II. Budapesta 1892.

Introducere în științele comerciale în usul școlilor comerciale și pentru studiul particular, de *A. Vlaicu și I. C. Panțu*, profesori la școlă comercială. Brașov 1892.

Scrieri pentru popor, compuse de *Iuliu Groșoreanu*, învețător, Arad 1891.

- Pavelu Cătana.** Traducere din limba cehă, de profesorul de limba și literatura română în Praga *Dr. I. U. Iarnik*. Brașov 1891.
- Boletinu del instituto geografico argentino.** Buenos-Aires 1891. Cu o mare chartă topografică a țerei de focu (Terra del fuego), compusă de inginerul *Popper*, cetățenul român, care la o mulțime de ținuturi li-a și datu nume române, d. e. Cordilera Carlos de Romania, Rio Carmen Sylva, Sierra Carmen Sylva etc.
- Manualu de gimnastică.** Cu numeroșe ilustrațiuni. Pentru școlile poporale, de *Ioan N. Prodan*, profes. de gimnastică. Brașov 1892.
- Costin Miron.** Tanulmány a román irodalom — történet köréből. Irta *Oprisa Pál* (Dissertațiune la promoțiunea scriitorului întru doctoru în filosofă). Budapesta 1892.
- Foi noue.** În *Șiria* ese sub redacțiunea dlu *T. Voniga* o fôia economico-socială „*Gazeta Economului*“; prețulu: pe unu an 5 fl. $\frac{1}{2}$ an 2 fl. 50 cr., $\frac{1}{4}$ an 1 fl. 30 cr. — „*Sunete și resunete*“, fôia beletristică cu ilustrațiuni; ese în Viena sub redacțiunea *Dloru Romulu Z. Boiu* și *Corneliu Roșescu*, cu conlucrarea unu grupu de junu studiosi. Prețulu anual 6 fl.
- Epistole cătră unu preot tîneru,** traduse de membrii societății „*In. M. Clainu*“ după *Aloisiu Melcher*. Partea II. Gherla 1892.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 124/1892.

Procesu verbalu

ală comitetulu *Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporulu român, luat în ședința dela 14 Maiu n. 1892.*

Președinte: *G. Barițu*. Membrii prezenți: *Dr. I. Puscariu*, vice-preș. *Ioan Hannia*, *I. V. Russu*, *P. Cosma*, *I. St. Șuluțu*, *I. Papiu*, *Z. Boiu*, *I. G. Popu*, *Ioan Crețu*, *Nicanoru Frateșu*, controlor. *N. Toganu*, bibliotecaru.

Secretaru: *Dr. I. Crișianu*.

Nr. 44. Secretarul II. referă asupra cererilor intrate la concursul pentru două stipendii, publicate cu datulu 19 Decembre 1891 sub Nr. 485/1892, anumitu:

a) La stipendiulu de 500 fl. v. a. merită pentru tineri, cari vor să șă câștige calificațiunea specială pentru școlile civile, aș reflectatū trei tineri: unu studentu de clasa VIII gimnasială, unu studentu de teologie în cursulu din urmă și unu studentu de

universitate, anul II, și nici unul din ei nu întrunesc pe deplin condițiunile din concurs, neputându nici unul dovedi, că pelângă limba română și maghiară, cunosce perfect și limba germană, atât în vorbire cât și în scriere;

b) la stipendiul al doilea de fl. 500 v. a., merit pentru tinere sau tineri, cari doresc a se perfecționa în vre-un conservatoriu, spre a putea provede musica instrumentală (clavir) la școlă civilă de fete, s'au prezentat 9 concurenți; dintre acești 9 concurenți, 6 nu au putut veni în combinațiune, fiind că parte li-a lipsit pregătirea recerută pentru arta muzeii instrumentale, parte li-a lipsit deprinderea recerută pe pian (clavir), ocupându-se până acum mai ales cu violina, respective cu cantul; dintre cei 3 concurenți, la cari s'a putut reflecta, s'a arătat, pe baza testimoniilor dela bărbați de specialitate, a avé pregătirea cea mai corăspundătoare și deprinderea recerută d-șora Alexandrina Cunțan din Sibii, care, pe baza cunoscințelor sale musicale, va putea fi primită eventual într'un curs superior al conservatoriului (Exh. Nr. 46, 58, 64, 68, 73, 80, 83, 87, 91, 95, 96 și 105 din 1892).

În vederea celor constatate, pe baza documentelor subșter-nute, comitetul decide:

a) stipendiul de 500 fl. v. a. merit pentru tinere, cari vor să-și câștige calificațiunea specială pentru școlele civile, nefruntându concurenții toate condițiunile din concurs, nu se confere acum, avându a se publica concurs nou;

b) stipendiul al doilea de fl. 500 se confere prin votare cu ședule, cu 9 voturi contra unui vot, pe 3 ani eventual pentru un timp mai scurt, fiind primită într'un curs mai superior spre a termina mai curându și a coresponde așteptărei prevădute în concurs, d-șorei Alexandrina Cunțan din Sibii; stipendiul se va libera cu începerea anului scol. viitor, în rate 3-lunare anticipative.

Nr. 45. Representantele Asociațiunei în procesul intentat contra d-lui Septimi Albin, ca fost director al școlei civile de fete, pentru subșternerea rațiociniilor pe anul scolar 1887/8, dl avocat Altrichter din Sibii, prin hârtia dto 2 Aprilie a c. încunoscințeză comitetul, că tribunalul reg. din Sibii, prin sentința din 3 Martie a. c. de sub Nr. 1222, a judecată pe dl Albin, ca în termin de 15 zile să respundă Asociațiunei 1842 fl. 71 cr. capital, interese de 6% dela 13 Novembre 1891 și 31 fl. 35 cr. spese procesuale, și că sentința numită, nefindă recurată, a ajuns în

valóre de dreptú; reprezentantele întrébă sě esopereze, séu nu, efeptuirea execuțiunei?

— Comitetulú, luándú cunoscińtă de cele raportate de reprezentantele seú, dlú Altrichter, flú însărcinéză pe acesta sě exopereze efeptuirea execuțiunei contra dlui Septimiu Albini.

Nr. 46. Comisiunea administrativă a comitatului Sibiiului prin hârtia dto 11 Aprilie a. c. Nr. 370/1892, încunoscińteză comitetulú, că înaltulú ministeriu regescú de culte și instrucțiune publică, prin resoluțiunea dto 28 Martie a. c. Nr. 47954/1891, a binevoitú a învesti școla civilă de fete susținută de Asociațiunea transilvană cu dreptulú de publicitate, întocmai ca pe școlele cu caracterú publicú, autorisate a da testimoniú scolastice oficióse. (Ex. Nr. 115/1892.)

— Spre plăcută scińtă și publicare în fóia „Transilvania“.

Nr. 47. Direcțiunea școlei civile de fete a Asociațiunei transilvane, prin hârtia dto 14 Maiu a. c. Nr. 121, subșterne spre revisiune protocolulú corpului didacticú dela 10 Maiú a. c.

Din protocolulú subșternutú se vede:

a) că diligența, sporulú și purtarea morală a elevelorú școlei în decursulú lunei Aprile aú fostú deplinú mulțemitóre, ear mersulú învățământului în decursulú aceluiași timpú a fostú normalú;

b) că se va ținé și anulú acesta maialú, remânéndú a se fixa timpulú ținerei prin direcțiunea scolară;

c) că esamenele publice de finea anulú scol. curentú (1891/92) se vorú ținé în 27 și 28 Iuniu st. n. după următorulú programú:

1. În 27 Iuniú n.

a) Înainte de amédí:

Dela 8—9 Religiunea cu tóte elevele;

„ 9—10¹/₂ Limba română cu clasa IV;

„ 10¹/₂—11¹/₂ Istoria universală cu clasa II;

„ 11¹/₂—12 Istoria patriei cu clasa IV;

b) După amédí:

„ 3—3³/₄ Chemia cu clasa III;

„ 3³/₄—4¹/₂ Istoria naturală cu clasa I.;

„ 4¹/₂—5¹/₂ Limba franceză cu tóte elevele.

În 28 Iunie n.

a) Înainte de amédí:

„ 8—8³/₄ Limba germană cu clasa IV.;

„ 8³/₄—9¹/₂ Aritmetica cu clasa II.;

- Dela $9\frac{1}{2}$ —10 Geografia cu clasa III.;
 „ 10—11 Limba maghiară cu clasa III.;
 „ 11— $11\frac{1}{2}$ Fisica cu clasa IV.;
 „ $11\frac{1}{2}$ —12 Geografia cu clasa I.

b) După améđi:

- „ 3—4 Musica instrumentală;
 „ 4—5 Declamațiunii și musica vocală;
 „ 5—6 Gimnastică;

În 29 Iunie n.

La órele 11 încheierea solemnă a anului școlastic și distribuirea atestatelor;

d) că la cererea direcțiunei școlare, dlă P. Cosma, directoră ală institutului „Albina“, a datú școléi Asociațiunei din colecta întreprinsă de densusul pentru scopuri culturale 500 fl. pentru întretinerea internatului și 300 fl. pentru procurarea mijlócelorú necesare de învățăméntú. (Ex. Nr. 123/1892).

— Cuprinsulú protocolului se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 48. Direcțiunea institutului de creditú și economii „Albina“ din Sibiiú prin hárta dto 8 Aprile a. c. Nr. 3845 încunoscințéză pe comitetú, că adunarea generală a acționarilorú numitulú institutú ținută la 29 Martie a. c. a votatú Asociațiunei transilvane din cuota destinată pentru scopuri de binefacere suma de 500 fl. pentru crearea de 10 stipendii à 50 fl. pentru eleve de ale internatului împreună cu școlá civilă de fete a Asociațiunei. (Ex. Nr. 102/1892).

— Cu mulțemită spre sciință. Pentru conferirea stipendiilorú se va publica concursú la timpulú seú.

Nr. 49. Reprezentantele Asociațiunei în cauza lăsăméntului după fericitulú Avramú Iancú, dlă avocatú B. P. Harșianú, prin hárta dto 18 Aprile a. c. raportéză, că prin sentința oficiului cárții funduare din Abrud dto 29 Aprile 1891 sub Nr. 1445/1890 s'a efeptuitú rectificarea cerută a protocólorú cárții funduare a comunei Vidra de susú (Nr. 8 și 10) și a comunei Vidra de josú; (Nr. 817), s'a respinsú însă cererea relativă la plătirea prin partea contrară a speselorú făcute cu identificarea realitățilorú în sumă de 106 fl. 30 cr., sistându-se în același timpú speșele procesuale în sumă de 58 fl. 50 cr. v. a.; că la apelațiunea făcută, tabla reg. prin sentința dto 11 Martiu a. c. Nr. 436 a condamnatú pe partea contrară la plătirea speselorú procesuale, nu însé și la plătirea speselorú făcute cu identificarea realitățilorú; reprezentantele întrébă,

dacă comitetul voesc a se apela în privința speselor de identificare la a 3-a instanță? (Ex. Nr. 106/1892).

— Ne vrîndu a mărgini pe dlă avocată în acțiunea sa, comitetul îi dă voiă a proceda după cum va crede dînsul măi bine.

Nr. 50. Direcțiunea scôlei civile de fete a Asociațiunei prin hîrtia dto 5 Aprile a. c. Nr. 79 notifică comitetul, că în deosebă lucrările de tîmplărită dela edificiul scôlei reclamă o reparare din temeiu, și că e neapărată de lipsă, a se dispune văruirea odăilor (afară de unele dormitóre), apoi văruirea respective colorarea coridórelor. (Ex. Nr. 99/1892).

— Economul Asociațiunei, cassarulă G. Candrea, se însărcinéză, a subșterne în cea măi de aprópe ședință a comitetului consemnarea reparaturilor, ce sîntă a se introduce la edificiul scôlei dimpreună cu ună preliminară ală speselor recerute, pentru ca îndată după încheierea anului scolastică să se pótă dispune cele de lipsă.

Nr. 51. În vederea, că localitățile destinate ađi pentru cancelaria comitetului Asociațiunei sîntă nesuficiente, măi alesă pentru-că nu măi încapă dulapurile de lipsă pentru adăpostirea bibliotecei, care se măresce ană de ană în modă considerabilă, măi vîrtosă prin donațiuni ce se facă în numără de măi multe sute de cărți; preste acésta lipsesce cu totulă și ună cabinetă (chiliă) de lectură, a cărui necesitate se presupune la oră-ce societate destinată a cultiva sciințele și literatura, precum și a conserva produse de ale artelor frumóse, precum: pictura, sculptura ș. a.

— Comitetulă decide: Pentru cancelaria Asociațiunei transilvane se destinéză pentru viitoră, cu începere dela 1 Octobree a. c., localitățile din pârterre, partea stîngă a casei Asociațiunei, care de presentă sîntă date în chiriă dlui capitană c. și r. în pensiune P. Lucața. Economulă Asociațiunei, dlă cassară G. Candrea, se însărcinéză, a abđice pentru 1 Octobree a. c. cuartirulă dlui capitană Lucața, ear localitățile folosite actualminte ca cancelariă ale închiria cu acelașă termină (1 Octobree a. c.)

Nr. 52. Arangiatorii expozițiunei de musică și teatru, ce s'a deschisă în luna curentă în Viena, ceră a se trimite pentru așa numitulă „Fremdensalon“, ce 'laă instituită, câte 2, eventuală măi multe esemplare din numerii din lunile Maiă — Septembree a. c. a fói „Transilvania“. (Exh. Nr. 114/1892).

— S'a dispusă trimiterea de câte 2 esemplare din numerii ceruți ai fói „Transilvania“ la adresa: „Fremdensalon“ în Viena.

Nr. 53. Dlă Paulă Olteană, învățătoră în Hațegă, trimite spre publicare în „Transilvania“ operatulă sêu intitulată „Schită monografică a opidului Hațegă,“ cetită în adunarea generală a Asociațiunei din Hațegă (1891). (Ex. Nr. 121/1892).

— Se transpune redacțiunei fôei „Transilvania“ spre eventuală publicare.

Nr. 54. Societatea „Transilvania“ din Bucurescă, prin hârtia dto 11 Martie a. c. Nr. 7 trimite suma de fl. 200 c. v. a., pentru elevii meseriași susținuți de dânsa, pe timpulă dela 1 Aprile până la 1 Octobree a. c. (Exh. Nr. 109/1892).

— Se adevereșce primirea sumei de 200 fl. v. a. care a întraț la cassa Asociațiunei și s'a contată în regulă.

Sibiū, d. u. s.

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioană Crișiană m. p.,
secretarū II.

Verificarea acestui procesū verbalū se încrede d-lorū:
Z. Boiu, Ioană Papiu, Ioană Crețu.

S'a cetitū și verificatū. Sibiū, în 19 Maiū 1892.

Zacharia Boiu m. p.

Ioană Papiu m. p.

Ioană Crețu m. p.

Nr. 129/1892.

Procesū verbalū

ală comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului română, luatū în ședința extraordinară dela 21 Maiū st. n. 1892.

Președinte: Dr. Il. Pușcariū, vice-președinte. Membrii preșenți: Ioană Hannia, Zacharia Boiu, I. St. Șuluț, Nicanorū Frateș, I. V. Russu, Ioană Papiū, I. G. Popū, Leontinū Simonescu, Gherasimū Candrea cassarū, Nicolău Toganū bibliotecarū.

Secretarū: Dr. I. Crișiană.

Nr. 55. Vice-președintele Asociațiunei, domnulă Dr. Ilarionū Pușcariū, mulțemindū membrilorū comitetului, pentru-că, la învitarea făcută, s'aū grăbitū a se întruni în numărū completū în ședința extraordinară, arată scopulū convocărei acesteii ședințe în următoarele:

În 12/24 Maiū a. c. împlinesce ală 80-lea anū ală etății sale dlă Georgiu Barițiu, căruia 'i-a fostū datū să lucreze cu zelū și

abnegațiune mai multă ca orî-care la înaintarea și prosperarea Asociațiunei transilvane. E d-lu Georgiu Barițiu a stat adecă în se... acestei Asociațiunii chiaru dela înființarea ei și până în ziua de... lucrându, la începutu în calitate de primu-secretarū, mere... alesu la validitatea caracterulu ei de reuniune literară-cul... ear mai în urmă și până adî în calitate de președinte alu... ruindū cu o perseveranță vrednică de admiratū la realizarea... purilorū, pentru care a fostū creată. În vederea meritelorū... găduite, ce dlū Georgiu Barițiu și le-a căștigatū mai alesu pe te... culturalū-literarū, dlū vice-președinte invită pe membrii comit... a se pronunța decă consimțū, ca și din partea Asociațiunei trans... sē-i-se aducă dlui Georgiu Barițiu, de ziua octogenarā, felicitā... durōse și sā i-se exprime la acēstā ocașiune recunoștința și... meritele literare.

— Comitetulū aderēzā cu însuflețire la cele exprimat mai susū și hotăresce, a se presenta în modū corporativū în ziua de 12/24 Maiū a. c. sub conducerea dlui vice-președinte Dr. Il. Pușcariu care va ținea și alocuțiunea festivă, în locuința dlui George B... în scopū de a-lū felicita, pentrucă s'a învrednicitū a ajunge o... încoronatā cu cele mai frumoșe merite, precumū numai la pu... este datū sē ajungā.

Sibiiū d. u. s.

Dr. Ilarionū Pușcariū m. p.
vice-președinte.

Dr. Ioanū Crișanū m. p.
secretarū II.

Verificarea acestui protocolū se încrede dlorū: I. Hannia Ioanū Russu și Leontinū Simonescu.

S'a cetitū și verificatū. Sibiiū în 1 Iunie 1892.

Ioanū Hannia m. p.

I. V. Russū m. p.

Leontinū Simonescu m. p.

CONSEMNAREA

sumelorū colectate în favorulū scōlei civile de fete a „Asociațiunei transilvane“ prin dlū Partenie Cosma.

Toma Ciora, econ. în Bungardū 3 fl.; N. Oprișca, econ. în Bungardū 50 cr.; Vasilie Bagerdianū, econ. în Fūskut 1 fl.; Florea Bejanița, econ. în Buceoșnița 50 cr.; Vich. Curescu, econ. în Buceoșnița 1 fl.; Ioanū Lazarū, econ. în Buceoșnița 50 cr.; Ioanū Lintū, agentū în Caransebeșū 2 fl. 50 cr.; A. ... proprietarū în Reghinū 7 fl.; D. Pandrea, econ. în Feleag; Vas. Secuți, econ. în Săcelū câte 1 fl.; G. Zachei, econ. în Feleagū 50 fl.; I. Stirbețū, I. Găgocū economi în Feleagū; Toma Cască, econ. în Jaculū-romānū; G. Furdui, econ. în

T. Alexandru Juga, econ. în Dobra; P. Debeleanu, econ. în Carmazanesc.
N. Frâncă, economu în Calvasser; Nicolau Gliga, parochu în Ripa de sus.
Maria Narița, economă în Sohodolu; Ioanu Telea, econ. în Vorumloc câte 1 fl.
V. Doroga, parochu în Toraculu-micu 2 fl.; V. Oresanu, parochu în M. S. Iakab
Nicola Șipotu, econ. în Buia câte 1 fl.; Toma Ciogu, econ. în Fofeldea 1 fl.
50 cr.; I. Artindeanu, econ. în Șopteru 2 fl.; Alexandru Albini, economu în
Cinfed 1 fl.; Isaia Popa, parochu în Ocna 6 fl. 50 cr.; George Șandoru, propr.
în M. Gulesci 2 fl.; Gavrilu Costinu, econ. în M. Uilacu 2 fl.; Nicolae Berebeș
econ. în Radnofaia; Emilia Tilea, proprietară, Șmig; A. S., economă în Sibiu
câte 1 fl.; Stefanu Popu, parochu în Mihaltz 3 fl.; L. Simonu, proprietaru în
Sângeorgiu 1 fl.; I. Lintu, agentu în Caransebeșu 8 fl.; D. Romanu, proprietaru
în Meșiașu 3 fl.; Măcsimiu Oarga, econ. în Sompatacu; Iul. Triponu, econ. în
Toraculu-micu câte 1 fl.; A. F., econ. în Aiudu 1 fl. 50 cr.; Iosifiu Cotă, econ.
în Boița; Moise Cățineanu, econ. în Ocnita; Petrea Rusu, econ. în Băița câte
1 fl.; Ioanu Rusu, econ. în M. S. Iacobu 50 cr.; Ilie Duvlea, econ. în Sebeșulu
Moise Gura, econ. în Lăpușnicu; Iosifiu Marișca, econ. în Vica; Chiva Blaga,
econ. în Șelcău; I. Ilie Opreșoru, econ. în Ocna; Stefanu Niculescu, econ.
în Cornesti câte 1 fl.; Nicolae Crăciunescu, Iacobu Moldovanu, economi în
Cornesti câte 50 cr.; Ioanu Sandulescu, econ. în Cornesti 1 fl.; Nuța Bucșa,
econ. în Felégu 50 cr.; Samoilă Silvestru, econ. în Roșia 1 fl.; I. A., econ.
în Sibiu 3 fl.; S. C., econ. în Sibiu 1 fl.

Premiul anonim de doi napoleoni în aur, destinat
să se distribuie pentru cel mai frumos costum românesc de femeie
din Transilvania, se află depus și pentru anul acesta de către
donatoru la cancelaria Asociațiunei Transilvane pentru literatura
și cultura poporului român în Sibiu. Acelu premiu se depune de
patru ani încôce în fie-care an, și în prevederea adunărilor gene-
rale, cu care ocaziune s'a dat până acum ca de regulă și câte un
bilet, se distribuie de către un juriu compus din câte trei persoane:
un bărbat înaintat în etate, un june și o domnișoră. Condi-
ții speciale, pe lângă care se dă acel premiu de onore, se află
publicate în *Transilvania* din anul 1889 Nr. 12. Costumul întregu,
alesu dintre porturile cele mai frumoase românesce din Ardealu, ne-
amestecat cu vre-unu altul străinu, are să fiă lucratu de mânil
rentei, care îl îmbracă și se prezintă cu elu.

Premiul nedistribuit într'unu an din lipsa de concurențe,
sau se luă merite, se va distribuie în anul următoru.

Premiul depus din nou în anul acesta e destinat pentru
petrecerea, ce se crede că va urma după adunarea generală dela
Piașă în Augustu a. c.